

Коли кривавивсь і хитався світ

На виконання Указу Президента України № 17/2016 «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років» Одеська національна наукова бібліотека підготувала до видання біобібліографічний довідник «Коли кривавивсь і хитався світ. Українські літератори на сторінках одеської преси періоду національно-визвольних змагань 1917–1919 років». Про цю унікальну книгу люб'язно погодилася розповісти його упорядник, завідувач науково-бібліографічного відділу ОННБ, заслужений працівник культури України Лариса Бур'ян:

- Ларисо Миколаївно, заголовок «Коли кривавивсь і хитався світ» схожий на цитату. Кому належать ці слова?

- Цитата це чи ні, наразі ствердної відповіді нема. На такий заголовок нас надихнув Григорій Дем'янович Зленко. Він багато років прагнув розкрити цю тему, здійснив велику роботу, але не встиг. Коли нашого колеги не стало, в його рукописному фонді я знайшла цю тему і цей заголовок. До речі, це ж запитання, про походження заголовка, свого часу задавав мені і Сергій Анастасійович Гальченко, чи можливо, що це цитата якогось поета? Були припущення, що це цитата яка може належати Володимирові Сосюрі, однак у творчому спадку великого поета таких рядків ми не виявили.

- Скільки імен увійшли в довідник?

- У кінцевому варіанті відібрано 93 персоналії. З них більше третини представників «розстріляного відродження», яких радянська влада знищила і прирекла на забуття, лише після здобуття Україною незалежності про них стало відомо широкому загалу. Вони дійшли до читача після відкриття спеціальних таємних сховищ «спецхранів». Частині з цього списку поталанило більше, їм вдалося емігрувати, доля розкидала кого до Чехословаччини, Німеччини, Канади, США, вони розлетілися по далеких краях і звідти намагалися вірно служити Україні, нагадувати світові що Україна є, у найважчі дні вірити в те, що в неї є майбутнє, що вона буде вільною. Є тут й імена, які згодом стали класиками української радянської літератури – Павло Тичина, Максим Рильський, Володимир Сосюра, Юрій Яновський.

- Як ви оцінюєте роль українських літераторів у подіях Української революції 1917–1921 років в Одесі?

- Українські письменники, поети, публіцисти брали активну участь у тогочасних подіях. В Одесі більшість з них об'єдналася навколо редакції газети «Вільне життя», тут працювали Григорій Чупринка, Галина Комарівна, Іван Липа, Дмитро Бузько, Володимир Мурський, Михайло Слабченко, Іван Луценко, Володимир Буряченко, Юхим Грищенко, Віктор Піснячевський. Вони ділилися творчими задумами, читали нові твори, обговорювали поточні події. Свої думки, бачення, підтримку однодумців, критичні зауваження, своє ставлення до того, що відбувалося, вони відобразили на шпальтах «Вільного життя», «Боротьби», «Українського слова» та інших одеських періодичних видань. Поруч з ними працювали інші автори – поети, оповідачі, публіцисти, яких покликала до пера прагнення

змін, любов до України. У довідник також включено матеріали про Тараса Шевченка, Івана Франка та Бориса Грінченка, які, звичайно ж, не могли бути учасниками тих буремних подій, але їхні твори публікувалися у тодішній періодиці.

Хочу наголосити, що добір матеріалу для довідника провадився за фондами Одеської національної наукової бібліотеки. При перегляді періодичних видань 1917–1919 років (до приходу до влади більшовиків) перевага надавалася україномовним виданням. Вибірково досліджувалися й російськомовні періодичні видання, зокрема «Одесские новости», «Одесский листок», «Вечерние одесские новости» та низка інших.

- Якщо можливо порівняти те багатство, той спадок, що маємо в Одеській національній науковій бібліотеці з іншими поважними книгозбірнями України, скажімо Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського чи Львівською національною науковою бібліотекою України імені В. Стефаника, як ми виглядаємо на загальноукраїнському тлі?

- Виглядаємо достойно, маємо багатства неймовірні, чимало унікальних видань, в тому числі й періодики, яких не знайти в інших бібліотеках України. Насамперед працюємо над тим, щоб зберегти їх та популяризувати. Щоб люди знали, що в нас це є, бо навіть українець, який цікавиться, який читає, нерідко має хибну думку, що україністика неодмінно зосереджена десь у Києві або Львові, а про скарби української книги чи періодики в Одесі, на жаль, знає надто мало, бо зараз, знаєте, як про пророка у своїй вітчизні. Намагаємося таке бачення кардинально змінити.

- Скільки часу тривала ваша робота?

- Майже три роки. Моїм безцінним помічником була редактор Ірина Шелестович. Я багато радилась з нею, це надзвичайно ерудована і тактовна людина, однак принципова, коли треба сказати «ні», «ми це відставимо» або «ми це не включимо». Вона була моїм основним консультантом, їй завдячую найбільше. Велику допомогу надав мій науковий керівник Сергій Гальченко, кандидат філологічних наук, заступник директора з наукової та видавничої діяльності Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. Окрема подяка за консультації співробітникам відділів ОННБ: редакційного, рідкісних видань та рукописів, мистецтв, краєзнавства «Одесика», всім причетним до появи цього видання.

- Чи можна приблизно перелічити скільки через ваші руки при підготовці довідника пройшло видань, матеріалів, щоб людина могла уявити.

- Я гортала кожен сторінку кожної газети, «Вільне життя» - 120 номерів, кожен по дві сторінки, «Боротьба», те ж саме, «Одесский листок» - громаддя і номерів і сторінок - це все переглядала. «Українське слово», усіх номерів не було, не вистачало 12 номера, вдалося знайти його в мережі. Це стало в пригоді, та все ж основне - робота з першоджерелами.

- Що ви відчували, коли переглядали газети столітньої давності? Атмосферу, дух того часу?

- Знаєте, який був стан, мені хотілось читати, читати, читати! Траплялося таке, що беру номер газети, шукаю одне, а тут сюрприз - знаходжу інше, не менш цінне. Певні складнощі виникали з ідентифікацією авторів публікацій. Деякі з них користувалися багатьма псевдонімами, і літературознавці й досі сперечаються щодо їх розшифрування. Так, наприклад, Віктор Заруба (історик, доктор історичних наук) вважає, що псевдоніми Отаман, Професор Шпонька, Причепка належали Михайлові Слабченку, але відомий одеський літературний слідопит і краєзнавець Григорій Зленко вважав це сумнівним і доводив, що псевдонім Отаман належав Іванові Луценку. Я віддала перевагу гіпотезі Григорія Зленка, знаючи його ретельність і статті з підписом «Отаман» включила до переліку публікацій Івана Луценка.

- Скільки років ви працювали з Григорієм Зленком? В історії нашої Бібліотеки Зленко знакова постать, атлант, як вам з ним працювалося?

- Працювали з ним з 1970 року, як відкрився редакційний відділ. Буду відвертою, працювалося по різному, інколи не обходилося навіть без гримання кулаком по столі, щоб довести свою думку, бо й він не завжди був правий. Було непросто, ми гаряче сперечалися, але ж в суперечці народжується істина, а далі ми продовжували працювати тихо, спокійно і продуктивно. Минули роки, і я йому вельми вдячна, він завжди вмів порадити, підказати таку тему, яка виявлялася найбільш потрібною й актуальною і для читача, і для дослідника-пошуковця.

- Ларисо Миколаївно, нещодавно у вашій біографії була знаменна дата – 50 річчя вашої роботи в ОННБ. За півстоліття вже можна робити висновки. Що для вас Бібліотека?

Ви знаєте, переступивши поріг Бібліотеки 1969 року, я навіть гадки не мала, що аж на пів віку тут затримаюсь. Може для декого слова, що Бібліотека «храм», чи «скарбниця культури», видаються надто гучними, пафосними. Але скажу, чи атмосфера, чи те, чим я займалася стільки років, мене тут міцно тримає. Родина мене підтримувала, адже матеріально ми тут не надто могли собі щось дозволити. За ці 50 років був епізод, коли мене запросили до іншої установи запропонувавши значно вищу зарплатню. Три дні я проплакала, кажу вам чесно, як було. Я плакала, бо розуміла, що не зможу розлучитися з моєю Бібліотекою. Працювати доводилось з різними людьми, але для мене головним була книга та моя робота, яку я вже знала і любила. На сьогодні у мене біля сімдесяти праць (останні - «Династія Дерібасів в Одеській публічній (державній науковій) бібліотеці» (2014), «Закоханий в українське слово», присвячена Михайлові Комарову (2016). Хоча кажуть, що це наша робота і це план, але це якщо до праці не поставитися і творчо і з душею, вона вийде, щоб галочку поставити й виконати план, але користі від такого буде небагато. То ж кожній роботі хочеться надати забарвлення, щоб вона була потрібною для читача і щоб вона принесла тобі задоволення.

- А ось коли ви тримаєте в руках вже готову, ще «теплу» з друкарні вашу книгу. Який ваш внутрішній стан, ваші відчуття?

- Я завжди хочу, щоб книга була надрукована і видана. Паперова книга – особлива річ. Коли вона в твоїх руках, відчуваєш себе неймовірно щасливою, слава Богу! Ось вона, я її тримаю! Це хвилювання, а разом з тим умиротворення – робота зроблена, від цього велика насолода. Але коли ця робота завершена, мимоволі починаєш думати про наступну, починається новий відповідальний творчий процес, коли ти, бібліограф, потягнув ниточку нової теми, ти вже вся цілком перемикаєшся на неї і працюєш з такою ж віддачею як із попередньою.

«Лоція з минулого в майбутнє» - так влучно охарактеризував нову книгу **Сергій Гальченко**: «Сьогодні поява біобібліографічного довідника «Коли кривавивсь і хитався світ. Українські літератори на сторінках одеської преси періоду національно-визвольних змагань 1917–1919 років» (упорядник – Лариса Бур'ян) – цього унікального видання, підготовленого Одеською національною науковою бібліотекою, яке присвячується 100-річчю Української революції 1917–1921 років, – для мене як літературного джерелознавця, текстолога й архівіста є явищем досить рідкісним, адже ми, дослідники, не маючи прямого доступу до першоджерел, отримуємо ключ до розкриття ще багатьох таємниць нашої історії, які ніколи не лежать на поверхні, хоча тепер і не зберігаються за сімома печатками спецхранів. Це видання побудоване на унікальних періодичних виданнях, майже недоступних не лише для широкого загалу, а й навіть для вузького кола дослідників. Із власного досвіду знаю, як нелегко було віднаходити й репродукувати тексти з українських газет 1919–1920-х років («Трудова громада», «Народна воля», «Вісті ВУЦВК», «Селянська правда» і т.д.). Адже навіть за наявності оцифрованого, але не завжди повного і якісно скопійованого матеріалу доводилося йти до газетних відділів бібліотек і звертатися до оригіналів. І добре, коли у твоїх руках побували вже бібліографічні покажчики – лоції для твоїх архівно-бібліотечних мандрівок. Тоді вже ти майже на коні – набагато легше прямувати до визначеної мети. За майже півстолітню роботу з першоджерелами, переважно з архівами, я завжди побожно ставився до бібліографів...».

Біобібліографічний довідник «Коли кривавивсь і хитався світ. Українські літератори на сторінках одеської преси періоду національно-визвольних змагань 1917–1919 років» вже доступний у форматі PDF в електронному вигляді на сайті ОННБ, а незабаром він вийде друком.

Володимир Генік.

Режим доступу : http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2696